

Pravni okvir rada djece i maloljetnika

Dragan Zlatović*

Prema čl. 4. Zakona o radu (NN, br. 93/14., 127/17., 98/19. i 151/22.; dalje: ZOR) radnik (zaposlenik, uposlenik, djelatnik, namještenik, službenik i slično – u daljnjem tekstu: radnik) je, u smislu ZOR-a fizička osoba koja u radnom odnosu obavlja određene poslove za poslodavca, dok je poslodavac u smislu ZOR-a fizička ili pravna osoba koja zapošljava radnika i za koju radnik u radnom odnosu obavlja određene poslove. Zakon o radu posebnu pažnju posvećuje uključivanju djece i maloljetnih osoba u pogledu rada istih izvan radnog odnosa odnosno zapošljavanja istih u radnom odnosu. Posebno se upućuje na novine u ovoj regulaciji prema zadnjoj noveli ZOR-a, koja je u ovom dijelu u primjeni od 1. siječnja 2023.

1. Rad djece i maloljetnika

1.1. Opći pravni okvir

Naš ZOR u pogledu najniže dobne granice za zapošljavanje prati rješenja iz Direktive Vijeća 94/33/EZ od 22. lipnja 1994. o zaštiti mladih ljudi na radu (SL L 216, 20. 8. 1994.), kako je posljednji put izmijenjena Direktivom Europskog parlamenta i Vijeća 2014/27/EU od 26. veljače 2014. o izmjeni Direktiva Vijeća 92/58/EEZ, 92/85/EEZ, 94/33/EZ, 98/24/EZ.

Prema čl. 19. ZOR-a, osoba mlađa od petnaest godina ili osoba s petnaest i starija od petnaest, a mlađa od osamnaest godina koja pohađa obvezno osnovno obrazovanje, ne smije se zaposliti. U smislu ZOR-a dijete je osoba koja je mlađa od 15 godina, dok je maloljetnik osoba koja je navršila 15 godina ili je starija od 15, a mlađa od 18 godina. Izrijekom je *ex lege* zabranjen rad djeteta i maloljetnika koji pohađa obvezno osnovno obrazovanje. Ipak, ova zabrana rada ne primjenjuje se na obavljanje poslova u okviru provedbe učenja temeljenog na radu ni na povremeni rad redovitog učenika prema posebnom propisu, ako takvi poslovi ne ugrožavaju njegovo zdravlje, sigurnost, čudoređe ili razvoj.

1.2. Sudjelovanje djece i maloljetnika u dozvoljenim aktivnostima

Kao iznimka od načelne zabrane rada djece i maloljetnika u ZOR-u je regulirano kako dijete i maloljetnik koji pohađaju obvezno osnovno obrazovanje smiju, samo uz prethodno odobrenje tijela nadležnog za poslove socijalne skrbi, uz naplatu sudjelovati u aktivnostima snimanja filmova, oglašavanja, pripremanja i izvođenja umjetničkih, scenskih ili sličnih kulturnih djela te sportskih natjecanja, na način i u opsegu koji ne ugrožava njihovo zdravlje, sigurnost, čudoređe, školovanje ili razvoj.

Ove se aktivnosti gdje je moguć rad djece i maloljetnika često se upravo odvijaju kao segment djelatnosti udruga, bilo onih u kulturi i sportskih udruga.

Navedeno odobrenje tijelo nadležno za poslove socijalne skrbi izdaje na temelju zahtjeva zakonskog zastupnika djeteta i maloljetnika te jedan primjerak dostavlja tijelu nadležnom za poslove inspekcije rada. Ovaj zahtjev zakonski zastupnik djeteta i maloljetnika podnosi u roku od 15 dana prije početka njegova sudjelovanja u navedenim aktivnostima, a tijelo nadležno za poslove socijalne skrbi o zahtjevu je dužno riješiti u roku od deset dana od dana njegova podnošenja.

Ukupno razdoblje trajanja rada i navedenih aktivnosti, dnevno i tjedno trajanje aktivnosti te odmori za vrijeme trajanja tih aktivnosti ne smiju ugrožavati zdravlje i sigurnost djeteta i maloljetnika te mogućnosti ispunjavanja obveza vezanih za njihovo školovanje, niti smiju biti nepovoljniji od trajanja i ograničenja propisanih člankom 68.a ZOR-a.

Dakle na ovaj način su i u našem pravu u novom čl. 19-a ZOR-a regulirane situacije tzv. „light work-a“ mladih osoba u kojim slučajevima se ne radi o zapošljavanju istih niti o radnom odnosu.

1.3. Obveze posebne zaštite djeteta i maloljetnika

Novina u ZOR-u od 1.1.2023. je i to što poslodavac koji zapošljava maloljetnika ili provodi učenje temeljeno na radu, povremeni rad redovitog učenika prema posebnom propisu, odnosno koji je organizator gore navedenih aktivnosti u kojima sudjeluju djeca i maloljetnici u skladu s čl. 19.a ZOR-a dužan je pritom voditi računa o tome da kod osobe koja je u redovitom kontaktu s djetetom i maloljetnikom ne postoji neka od sljedećih zapreka:

1. pravomoćno je osuđena za neko od kaznenih djela protiv spolne slobode, spolnog zlostavljanja i iskorištavanja djeteta, a koja su, prije nego što su počinjena, bila propisana zakonom ili međunarodnim pravom
2. protiv nje se vodi kazneni postupak za neko od kaznenih djela navedenih u točki 1. ovoga stavka.

U svrhu ispunjavanja ovih dužnosti poslodavac je ovlašten:

1. uz suglasnost osobe za koju se traži, zatražiti od nadležnog suda dokaz da kandidat za radno mjesto ili radnik zaposlen kod poslodavca nije pravomoćno osuđen

2. od kandidata za radno mjesto ili od radnika zaposlenog kod poslodavca zatražiti da dostavi dokaz da se protiv njega ne vodi kazneni postupak za gore navedeno kazneno djelo.

Poslodavac koji zapošljava maloljetnika ili provodi učenje temeljeno na radu, povremeni rad redovitog učenika prema posebnom propisu, odnosno organizator je provođenja aktivnosti u kojima sudjeluju djeca i maloljetnici dužan je onemogućiti osobi za koju ima saznanja da postoji zakonska zapreka kontakt s djetetom ili maloljetnikom.

1.4. Poslovna sposobnost maloljetnika za sklapanje ugovora o radu

Ako zakonski zastupnik ovlasti u obveznoj pisanoj formi maloljetnika s petnaest godina i starijeg od petnaest godina za sklapanje određenog ugovora o radu, osim maloljetnika koji pohađa obvezno osnovno obrazovanje, maloljetnik je poslovno sposoban za sklapanje i raskidanje toga ugovora te za poduzimanje svih pravnih radnji u vezi s ispunjenjem prava i obveza iz toga ugovora ili u vezi s tim ugovorom.

Od navedenog ovlaštenja izuzeti su pravni poslovi za čije poduzimanje zakonskom zastupniku treba odobrenje tijela nadležnog za poslove socijalne skrbi. Poslodavac ne smije zaposliti maloljetnika koji ispunjava zakonske opće uvjete a koji za sklapanje ugovora o radu nema ovlaštenje zakonskog zastupnika, odnosno odobrenje tijela nadležnog za poslove socijalne skrbi. U slučaju spora između zakonskih zastupnika ili između jednog ili više zakonskih zastupnika i maloljetnika, o davanju ovlaštenja za sklapanje ugovora o radu odlučuje tijelo nadležno za poslove socijalne skrbi, vodeći računa o interesima maloljetnika. Zakonski zastupnik može povući ili ograničiti dano ovlaštenje, odnosno u ime maloljetnika raskinuti radni odnos., dok skrbnik može ovlaštenje dati maloljetniku samo na temelju prethodnog odobrenja tijela nadležnog za poslove socijalne skrbi.

1.5. Poslovi na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik

U Pravilniku o poslovima na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik (NN 89/15., 94/16. i 109/19.) se radi zaštite sigurnosti, zdravlja, ćudoređa ili tjelesnog i duševnog razvoja maloljetnika, utvrđuju poslovi na kojima se ne smije zaposliti maloljetnik.

Maloljetnici moraju biti zaštićeni od svih posebnih opasnosti za njihovu sigurnost, zdravlje i razvoj, koje su posljedica nedostatka iskustva, nedostatka svijesti o postojećim ili mogućim opasnostima ili činjenice da još uvijek nisu u potpunosti psihofizički zreli, a poslovi koji će vjerojatno predstavljati posebne opasnosti u smislu navedenog uključuju:

- 1) štetno izlaganje fizikalnim, biološkim i kemijskim štetnostima utvrđenim u posebnom Prilogu 1. Pravilnika, koji čini njegov sastavni dio
- 2) poslove, postupke i rad utvrđene u Prilogu 2. Pravilnika, koji čini njegov sastavni dio.

Radi zaštite zdravlja i razvoja, maloljetnik se ne smije zaposliti na poslovima:

- 1) koji su prema propisima zaštite na radu utvrđeni kao poslovi s posebnim uvjetima rada
- 2) koji su prema posebnim propisima utvrđeni kao osobito teški i za zdravlje štetni te se obavljaju u skraćenom radnom vremenu ili se vrijeme njihovog obavljanja računa kao staž osiguranja s povećanim trajanjem
- 3) koji su objektivno iznad njegovih fizičkih ili psiholoških sposobnosti; koji uključuju štetno izlaganje agensima koji su otrovni, kancerogeni, koja uzrokuju nasljedna genetska oštećenja ili štete nerođenom djetetu, ili koji na bilo koji način dugotrajno utječu na ljudsko zdravlje; koji obuhvaćaju štetno izlaganje zračenju; koji obuhvaćaju opasnost od nesretnih slučajeva za koje se može pretpostaviti da ih maloljetnik ne može prepoznati ili izbjeći uslijed njegove nedostatne pozornosti na sigurnost, ili nedostatka iskustva ili obuke; kod kojih postoji opasnost za život zbog izloženosti ekstremnoj hladnoći ili toplini; kod kojih postoji opasnost od buke ili vibracija štetnih po zdravlje; proizvodnje i rukovanja napravama, pirotehničkim sredstvima i drugim predmetima koji sadrže eksplozive; koji uključuju rad sa bijesnim, otrovnim i otrovnim životinjama; klanja životinja u industrijskim razmjerima; koji obuhvaćaju rukovanje opremom za proizvodnju, skladištenje ili korištenje stlačenih, tekućih ili otopljenih plinova; koji uključuju rad s bačvama, cisternama, rezervoarima ili staklenkama koje sadrže navedene kemijske agense; kod kojih postoji opasnost od rušenja građevina; kod kojih postoji opasnost od visokonaponskog elektriciteta; čiji tempo određuju strojevi, a obuhvaća plaćanje prema rezultatu.
- 4) na pomorskim ribarskim plovilima, ako je mlađi od šesnaest godina, osim maloljetnika s petnaest i starijeg od petnaest godina koji je završio obvezno osnovno obrazovanje i pohađa strukovno srednjoškolsko obrazovanje

Iznimno, na poslovima s posebnim uvjetima rada može se zaposliti maloljetnik koji je završio stručno srednjoškolsko obrazovanje za te poslove, ako za njih ispunjava i ostale propisane uvjete i ako mu je utvrđena zdravstvena sposobnost za obavljanje tih poslova na način propisan posebnim podzakonskim propisom koji uređuje utvrđivanje zdravstvene sposobnosti maloljetnika. U propisanim okolnostima, maloljetnik smije obavljati poslove s posebnim uvjetima rada isključivo pod nadzorom ovlaštene osobe poslodavca.

Radi zaštite ćudoređa, maloljetnik se ne smije zaposliti na poslovima u kockarnicama, salonima za igre na sreću, disko klubovima, noćnim barovima i noćnim klubovima, kao i na drugim poslovima koji bi mogli ugroziti njegovo ćudoređe.

2. Utvrđivanje zdravstvene sposobnosti za rad maloljetnika

Odredbom čl. 21. ZOR-a uređeno je utvrđivanje zdravstvene sposobnosti i zabrana rada maloljetnika na određenim poslovima općom normom. Tako se maloljetnik ne smije zaposliti na poslovima koji mogu ugroziti njegovu sigurnost, zdravlje, ćudoređe ili razvoj. Poslodavac ne smije zaposliti maloljetnika prije prethodnog utvrđivanja

zdravstvene sposobnosti. Ministar, uz prethodnu suglasnost ministra nadležnog za zdravstvo, pravilnikom propisuje prethodno utvrđivanje zdravstvene sposobnosti za rad maloljetnika.

Prema čl. 22. st. 1. ZOR-a ako maloljetnik, njegov roditelj, odnosno skrbnik, radničko vijeće ili sindikat posumnjaju da poslovi koje obavlja maloljetnik ugrožavaju njegovu sigurnost, zdravlje, ćudoređe ili razvoj, mogu zahtijevati od poslodavca da ovlaštenu liječnika pregleda maloljetnika te da u nalazu i mišljenju ocijeni da li poslovi koje maloljetnik obavlja ugrožavaju njegovu sigurnost, zdravlje, ćudoređe ili razvoj. Troškove liječničkog pregleda te nalaza i mišljenja snosi poslodavac. Ako iz nalaza i mišljenja proizlazi da poslovi koje maloljetnik obavlja ugrožavaju njegovu sigurnost, zdravlje, ćudoređe ili razvoj, poslodavac je dužan maloljetniku ponuditi sklapanje ugovora o radu za obavljanje drugih odgovarajućih poslova, a ako takvih poslova nema, može mu otkazati na način i pod uvjetima propisanim ZOR-om.

Na temelju ovih zakonskih ovlaštenja donesen je novi Pravilnik o utvrđivanju zdravstvene sposobnosti za rad maloljetnika (NN, br. 55/23.).Ovim se Pravilnikom radi zaštite zdravlja, sigurnosti i razvoja maloljetnika, uređuje način utvrđivanja zdravstvene sposobnosti za rad maloljetnika, rokovi u kojima se mora ponoviti utvrđivanje zdravstvene sposobnosti, sadržaj i način izdavanja uvjerenja o zdravstvenoj sposobnosti i druga pitanja važna za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti maloljetnika.

Zdravstvena sposobnost za rad maloljetnika utvrđuje se zdravstvenim pregledom prije početka rada te tijekom rada, najkasnije protekom godine dana rada maloljetnika, a i prije isteka toga roka kada to ocijeni izabrani liječnik opće/obiteljske medicine ili nadležni specijalist medicine rada/medicine rada i sporta ili kada to zatraži maloljetnik, odnosno njegov zakonski zastupnik. Zdravstveni pregled maloljetnika obavlja se na temelju uputnice za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti maloljetnika koju izdaje poslodavac koja naročito sadrži podatke o poslu na kojemu će maloljetnik raditi ili radi, trajanju posla te opasnostima, štetnostima i naporima kojima tijekom posla maloljetnik može biti izložen.

Zdravstveni pregled za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti maloljetnika obavlja se prema doktrini i kriterijima medicine rada, a sadržaj toga pregleda određuje nadležni specijalist medicine rada/medicine rada i sporta, ovisno o poslovima koje maloljetnik obavlja. Nakon obavljenog zdravstvenog pregleda izdaje se uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti maloljetnika za obavljanje određenih poslova. Uvjerenje o zdravstvenoj sposobnosti maloljetnika izdaje zdravstvena ustanova koja u svom sastavu ima djelatnost medicine rada ili privatna ordinacija medicine rada ili trgovačko društvo koje u svom sastavu ima djelatnost medicine rada i s poslodavcem ima sklopljen ugovor o provođenju specifične zdravstvene zaštite sukladno posebnim propisima kojima se uređuje obvezno zdravstveno osiguranje. U uvjerenju se naročito navodi na kojim poslovima maloljetnik može raditi kao i rok za ponovnu provjeru zdravstvene sposobnosti.

Maloljetnik odnosno poslodavac koji nije zadovoljan procjenom zdravstvene sposobnosti, može u roku od 15 dana od dana primitka uvjerenja o zdravstvenoj sposobnosti maloljetnika podnijeti zahtjev za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti povjerenstvu pri Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo (u daljnjem tekstu: Povjerenstvo), koje ravnatelj toga Zavoda imenuje za svaki pojedini slučaj podnošenja zahtjeva za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti. Povjerenstvo se sastoji od predsjednika i dva člana, liječnika specijalista medicine rada/medicine rada i sporta iz zdravstvene ustanove koja u svom sastavu ima djelatnost medicine rada ili privatne ordinacije medicine rada. Svi liječnici specijalisti medicine rada/medicine rada i sporta, koji obavljaju djelatnost medicine rada, osim onih koji su sudjelovali u zdravstvenom pregledu maloljetnika u prvom stupnju, dužni su na poziv sudjelovati u radu Povjerenstva. Povjerenstvo može donijeti procjenu zdravstvene sposobnosti i bez ponovnog zdravstvenog pregleda maloljetnika, samo na osnovi priložene medicinske dokumentacije, a o zahtjevu za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti, dužno je odlučiti u roku od 30 dana od dana primitka zahtjeva za utvrđivanje zdravstvene sposobnosti. Povjerenstvu mora biti dostupna medicinska dokumentacija o prethodnim zdravstvenim pregledima maloljetnika i medicinska dokumentacija od izabranog liječnika opće/obiteljske medicine maloljetnika o čijoj se zdravstvenoj sposobnosti odlučuje. Kada Povjerenstvo zatraži medicinsku dokumentaciju maloljetnika, nadležni liječnik dužan je Povjerenstvu istu dostaviti najkasnije u roku od osam dana od dana primitka zahtjeva. Procjena zdravstvene sposobnosti Povjerenstva dostavlja se pregledanom maloljetniku, poslodavcu, Hrvatskom zavodu za javno zdravstvo i zdravstvenoj ustanovi. Odluku o visini naknade za rad Povjerenstva donosi Upravno vijeće Hrvatskog zavoda za javno zdravstvo uz prethodnu suglasnost ministra nadležnog za zdravstvo.

3. Ostale zakonske odredbe o zaštiti maloljetnika na radu

U ZOR-u maloljetnici su tretirani kao posebna kategorija radnika za koje se utvrđuje posebna razina prava u odnosu na punoljetne radnike.

Prema čl. 65. ZOR-a, u slučaju više sile, izvanrednog povećanja opsega poslova i u drugim sličnim slučajevima prijekne potrebe, radnik je na pisani zahtjev poslodavca dužan raditi duže od punog, odnosno nepunog radnog vremena (prekovremeni rad). Izriekom je zabranjen prekovremeni rad maloljetnika.

Nadalje, prema čl. 68. st. 1. ZOR-a, maloljetnik ne smije raditi duže od osam sati tijekom razdoblja od 24 sata.

Novom odredbom čl. 68.a ZOR-a propisano je da u okviru učenja temeljenog na radu u skladu s propisom o strukovnom obrazovanju, dijete s navršениh 14 godina koje više ne pohađa obvezno osnovno obrazovanje ne smije obavljati poslove duže od osam sati dnevno i 40 sati tjedno, neovisno o tome obavlja li rad kod jednog ili više poslodavaca. U okviru obavljanja povremenog rada redovitog učenika u skladu s propisom o obavljanju djelatnosti u svezi

sa zapošljavanjem, dijete s navršениh 14 godina koje više ne pohađa obvezno osnovno obrazovanje ne smije obavljati poslove duže od sedam sati dnevno i 35 sati tjedno za poslove koji u razdoblju kada nema nastave traju duže od tjedan dana. Ovo ograničenje trajanja rada povećava se na osam sati dnevno i 40 sati tjedno u slučaju rada maloljetnika, neovisno o tome obavlja li rad kod jednog ili više poslodavaca. Ove osobe u posebnom statusu imaju pravo na dnevni odmor od najmanje 14 sati neprekidno tijekom vremenskog razdoblja od 24 sata. Pravo na stanku i tjedni odmor propisano za maloljetnika u čl. 73. i 75. ZOR-a na odgovarajući se način primjenjuje i na dijete, a zabrana i ograničenja noćnog rada propisana za maloljetnika čl. 69. i 70. ZOR-a na odgovarajući se način primjenjuju i na dijete.

Noćni rad je prema čl. 69. st. 1. ZOR-a rad koji se obavlja u vremenu između dvadeset dva sata uvečer i šest sati ujutro idućega dana, a u poljoprivredi između dvadeset dva sata uvečer i pet sati ujutro idućega dana, ako za određeni slučaj, ovim ili drugim zakonom, drugim propisom, kolektivnim ugovorom ili sporazumom sklopljenim između poslodavca i radničkog vijeća nije drukčije određeno. Za maloljetnike zaposlene u industriji, rad u vremenu između devetnaest sati uvečer i sedam sati ujutro idućega dana, smatra se noćnim radom, dok za maloljetnike zaposlene izvan industrije, rad u vremenu između dvadeset sati uvečer i šest sati ujutro idućega dana, smatra se noćnim radom.

Prema čl. 70. st. 1. ZOR-a zabranjen je noćni rad maloljetnika, osim ako je takav rad privremeno prijeko potreban u djelatnostima koje su uređene posebnim propisima, a ne mogu ga obaviti punoljetni radnici, u kojem slučaju maloljetnik ne smije raditi u razdoblju od ponoći do četiri sata ujutro, niti smije raditi duže od osam sati tijekom razdoblja od dvadeset četiri sata u kojem radi noću. U

slučaju ovog noćnog rada, poslodavac je dužan osigurati da se takav rad obavlja pod nadzorom punoljetne osobe.

Radnik koji radi najmanje šest sati dnevno, ima svakoga radnog dana pravo na odmor (stanku) od najmanje trideset minuta, osim ako posebnim zakonom nije drukčije određeno. Prema čl. 73. st. 2. ZOR-a maloljetnik koji radi najmanje četiri i pol sata dnevno, ima svakoga radnog dana pravo na odmor (stanku) od najmanje trideset minuta neprekidno. Radnik, odnosno maloljetnik koji u nepunom radnom vremenu radi kod dva ili više poslodavaca, a ukupno dnevno radno vrijeme kod svih poslodavaca traje najmanje šest, odnosno četiri i pol sata, pravo na stanku ostvaruje kod svakog poslodavca razmjerno ugovorenom nepunom radnom vremenu. Ovo vrijeme odmora ubraja se u radno vrijeme.

Prema čl. 75. ZOR-a radnik ima pravo na tjedni odmor u neprekidnom trajanju od najmanje dvadeset četiri sata, kojem se pribraja dnevni odmor iz čl. 74. ZOR-a. Maloljetnik ima pravo na tjedni odmor u neprekidnom trajanju od najmanje četrdeset osam sati.

Radnik prema čl. 77. st. 1. ZOR-a ima za svaku kalendarsku godinu pravo na godišnji odmor od najmanje četiri tjedna, a maloljetnik i radnik koji radi na poslovima na kojima, uz primjenu mjera zaštite zdravlja i sigurnosti na radu, nije moguće zaštititi radnika od štetnih utjecaja u trajanju od najmanje pet tjedana.

Poslodavac i radnik mogu ugovoriti da se određeno vrijeme nakon prestanka ugovora o radu, radnik ne smije zaposliti kod druge osobe koja je u tržišnom natjecanju s poslodavcem te da ne smije za svoj račun ili za račun treće osobe sklapati poslove kojima se natječe s poslodavcem (ugovorna zabrana natjecanja – čl. 102. st. 2. ZOR-a). Ovaj ugovor je ništetan ako ga sklopi maloljetnik ili radnik koji u vrijeme sklapanja toga ugovora prima plaću manju od prosječne plaće u Republici Hrvatskoj.



Prijave u tijeku!

Pregledajte našu ponudu
aktualnih edukacija!

www.tim4pin.hr